

Henrik Thomasen

OECD-rapporten "Grønlands økonomi: En strategi for fremtiden"¹

Det overordnede politiske mål i Grønland er en mere uafhængig økonomi baseret på landets egne ressourcer. For at realisere dette skal økonomien reformeres på en lang række områder. Grønlands økonomi er ikke vokset de seneste 10 år, og der ikke er udsigt til, at denne udvikling vil vende, medmindre økonomiens strukturer bliver afgørende forbedret. Det bør ske ved iværksættelse af et langsigtet, vidtfavnende reformprogram, der kan bidrage til gradvis større markedsorientering og give de økonomiske mekanismer lov til at fungere. De vigtigste elementer i et sådant program er uddannelse, ensprisreform, mindre offentlig sektor, privatisering, lavere subsidier, større konkurrence, fremme af iværksætterkultur, reform af overførselssystemet og af boligmarkedet.

En unik økonomi

Grønland er et enestående og specielt land i mange henseender, for eksempel hvad angår klima, geografi, befolkning og historie. Og så har landet en helt unik økonomi, som i et vist omfang er resultat af landets særegenhed. Men det betyder ikke nødvendigvis, at økonomien i dag er indrettet og virker på den mest hensigtsmæssige måde. Faktisk viser OECD-rapporten (OECD, 1999), at der er en lang række strukturproblemer i økonomien, der kan gøres noget ved for at få den til at fungere bedre.

OECD-rapporten lægger således op til en vidtfavnende reform af Grønlands økonomi med hovedvægt på: Styrket uddannelsesindsats (især af grunduddannelserne), reform af det såkaldte ensprissystem, reduktion af den (store) offentlige sektor, privatisering af hjemmestyrets virksomheder, lavere subsidier til erhvervslivet, større konkurrence i økonomien, fremme af iværksætterkultur, reform af det offentlige overførselssystem og deregulering af boligmarkedet. Da mange af reformerne hænger sammen, vil en indsats over en bred front give de største resultater.

Fire økonomiske forhold og et politisk

Set gennem udenforstående OECD-briller er der især fire - indbyrdes afhængige - forhold i grønlandsk økonomi, der springer i øjnene:

- Den samlede produktion var nogenlunde lige så stor i 1996, som den var i 1986. I samme periode er OECD-landenes økonomier vokset ca. 30 pct. Ikke meget tyder på højere vækst i Grønland i de kommende år.
- Bloktilskud mv. fra Danmark udgør næsten halvdelen af BNP, hvilket gør det muligt for den offentlige sektor at spille en dominerende rolle i økonomien. De offentlige udgifter udgør godt 80 pct. af BNP, og beskæftigelsen i den offentlige sektor og i de hjemmestyreejede selskaber udgør næsten tre fjerdedele af den samlede beskæftigelse. Hertil kommer, at den offentlige sektor er den vigtigste kunde for mange private virksomheder.
- Pris- og lønniveauet er højt. Korrigeres der for, at der ikke er moms i Grønland, er priserne godt 50 pct. højere end i Danmark (hvor priserne er høje sammenlignet med andre lan-

Henrik Thomasen

OECD-rapporten "Grønlands økonomi: En strategi for fremtiden"¹

Det overordnede politiske mål i Grønland er en mere uafhængig økonomi baseret på landets egne ressourcer. For at realisere dette skal økonomien reformeres på en lang række områder. Grønlands økonomi er ikke vokset de seneste 10 år, og der ikke er udsigt til, at denne udvikling vil vende, medmindre økonomiens strukturer bliver afgørende forbedret. Det bør ske ved iværksættelse af et langsigtet, vidtfavnende reformprogram, der kan bidrage til gradvis større markedsorientering og give de økonomiske mekanismer lov til at fungere. De vigtigste elementer i et sådant program er uddannelse, ensprisreform, mindre offentlig sektor, privatisering, lavere subsidier, større konkurrence, fremme af iværksætterkultur, reform af overførselssystemet og af boligmarkedet.

En unik økonomi

Grønland er et enestående og specielt land i mange henseender, for eksempel hvad angår klima, geografi, befolkning og historie. Og så har landet en helt unik økonomi, som i et vist omfang er resultat af landets særegenhed. Men det betyder ikke nødvendigvis, at økonomien i dag er indrettet og virker på den mest hensigtsmæssige måde. Faktisk viser OECD-rapporten (OECD, 1999), at der er en lang række strukturproblemer i økonomien, der kan gøres noget ved for at få den til at fungere bedre.

OECD-rapporten lægger således op til en vidtfavnende reform af Grønlands økonomi med hovedvægt på: Styrket uddannelsesindsats (især af grunduddannelserne), reform af det såkaldte ensprissystem, reduktion af den (store) offentlige sektor, privatisering af hjemmestyrets virksomheder, lavere subsidier til erhvervslivet, større konkurrence i økonomien, fremme af iværksætterkultur, reform af det offentlige overførselssystem og deregulering af boligmarkedet. Da mange af reformerne hænger sammen, vil en indsats over en bred front give de største resultater.

Fire økonomiske forhold og et politisk

Set gennem udenforstående OECD-briller er der især fire - indbyrdes afhængige - forhold i grønlandsk økonomi, der springer i øjnene:

- Den samlede produktion var nogenlunde lige så stor i 1996, som den var i 1986. I samme periode er OECD-landenes økonomier vokset ca. 30 pct. Ikke meget tyder på højere vækst i Grønland i de kommende år.
- Bloktilskud mv. fra Danmark udgør næsten halvdelen af BNP, hvilket gør det muligt for den offentlige sektor at spille en dominerende rolle i økonomien. De offentlige udgifter udgør godt 80 pct. af BNP, og beskæftigelsen i den offentlige sektor og i de hjemmestyreejede selskaber udgør næsten tre fjerdedele af den samlede beskæftigelse. Hertil kommer, at den offentlige sektor er den vigtigste kunde for mange private virksomheder.
- Pris- og lønniveauet er højt. Korrigeres der for, at der ikke er moms i Grønland, er priserne godt 50 pct. højere end i Danmark (hvor priserne er høje sammenlignet med andre lan-

de). Selvom der ikke er lavet præcise beregninger af produktiviteten i Grønland, tyder de foreliggende oplysninger på, at den er væsentlig lavere end i Danmark, mens lønningerne nogenlunde er på dansk niveau eller lidt lavere.

- I OECD-landene er det primært ufaglærte, unge og kvinder, der rammes af arbejdsløshed. I Grønland er ledigheden koncentreret på de ufaglærte. At der er et problem med for lav produktivitet i forhold til lønnen synes oplagt.

Det overordnede politiske mål i Grønland er en mere uafhængig økonomi baseret på landets egne ressourcer. Det er udelukkende et politisk spørgsmål at vurdere, om denne målsætning er fornuftig eller ej. Men den er meget vigtig for rapportens analyse og anbefalinger, da der hermed er taget politisk stilling til, hvilken vej Grønland skal bevæge sig. Og det er dermed også sagt, at det er et politisk ønske, at økonomien skal være mindre afhængig af bloktilskuddet.² Sammen med de fire ovenstående forhold danner denne politiske målsætning baggrund for rapportens anbefalinger.

Hvad skal der til?

Ud over bloktilskuddet er økonomien i Grønland primært baseret på én ressource: Fiskeri, især rejefiskeri. Fisk og fiskeprodukter udgør således mere end 90 pct. af den samlede eksport, hvilket gør økonomien meget afhængig af denne ressource og dermed også sårbar over for påvirkninger udefra, for eksempel fald i rejepriisen eller -bestanden. En mere diversificeret økonomi med et bredere erhvervsgrundlag er derfor af største betydning.

Lav eller manglende vækst i de kommende år vil ikke kun forstærke presset på de offentlige finanser, men også føre til beskæftigelsesproblemer. Et forsigtigt og usikkert skøn er, at den samlede beskæftigelse vil stagnere frem mod 2005, medmindre økonomien bliver grundlæggende ændret. Fortsatte produktivitetstigninger bevirker, at rejekvoten kan udnyttes stadig mere effektivt, hvorved beskæftigelsen af primært ufaglærte vil falde inden for erhvervet. Man kan håbe på, at der kommer gang i udvindingen af olie og mineraler, men det er usikkert, og beskæftigelseeffekten vil efter alt at dømme være beskedent. Det gælder tilsvarende inden for turismen, at udvikling af branchen er ønskelig, men at betydningen for den samlede beskæftigelse næppe er stor inden for overskuelig fremtid. Endelig er det tvivlsomt, om de landbaserede erhverv vil være i stand til at holde beskæftigelsen oppe.

De økonomiske mekanismer får kun i begrænset omfang lov til at virke i Grønland, og reformer på en lang række områder i økonomien er derfor tiltrængt. Det betyder ikke, at der bør gennemføres en "big bang" reform her og nu med store tilpasningsomkostninger til følge – for eksempel i form af høj arbejdsløshed i en overgangsperiode. Derimod bør der iværksættes et langsigtet reformprogram, således at stadig flere områder af økonomien gradvist bliver mere markedsorienterede og dermed kommer til at fungere bedre.

Højere uddannelsesniveau er helt centralt

At ledigheden er koncentreret på de ufaglærte tyder på, at lønningerne er højere end produktiviteten for den del af arbejdsmarkedet. Denne ubalance kan reduceres gennem lavere lønninger,

hvilket er både vanskeligt at opnå og socialt uholdbart (se dog nedenfor om overførselssystemet). At øge produktiviteten gennem opkvalificering af arbejdsstyrken er derimod oplagt. Den aktuelle mangel på veluddannede understreger behovet for uddannelse.

Med stor ledighed blandt ufaglærte og høje frafaldsprocenter i uddannelses-systemet forekommer styrkelse af grunduddannelserne at være den bedste investering, Grønland kan foretage. Uddannelse har da også haft høj prioritet gennem mange år – i hvert tilfælde når man ser på, hvilke betydelige ressourcer, der er anvendt på uddannelse. Ser man derimod på befolkningens uddannelsesniveau og på hvor mange, som bliver uddannet, er der stadig meget langt til dansk niveau.³

For at kunne kortlægge hvor i landet og på hvilke alderstrin, der er særlige problemer, bør der regelmæssigt gennemføres landsdækkende færdighedstests i grundskolen, som viser, hvor der er brug for en særlig indstats. Ser man på uddannelserne for de lidt ældre elever, vil en geografisk koncentration af uddannelsesinstitutionerne kunne sænke de høje omkostninger per studerende, samtidig med at det vil kunne højne det faglige niveau på institutionerne. Der kan endvidere stilles spørgsmålstejn ved fornuften i at have videregående uddannelser i Grønland. Det er langt billigere for det grønlandske samfund at lade de studerende tage deres uddannelse i udlandet (især Danmark, hvor grønlændere ikke skal betale for studiepladser). Hertil kommer, at de studerende formentlig på denne måde vil få en bedre uddannelse, da det er svært at opretholde et tilstrækkeligt højt fagligt miljø på meget små undervisningsanstalter. De studerende bør således tilskyndes til at tage (en del af) deres uddannelse i ud-

landet – og til at vende tilbage efter endt uddannelse.

Med hensyn til det faglige indhold i grunduddannelserne bør dansk og gerne andre fremmedsprog have høj prioritet. Det vil både fremme og blive fremmet af øget internationalisering (for eksempel som følge af højere aktivitet inden for turisme og mineraludvinding), hvortil kommer at mange undervisningsmaterialer på de kompetencegivende uddannelser ikke findes på grønlandsk og ofte heller ikke på dansk.

Reform af ensprissystemet er særligt påtrængende

Blandt andet begrundet i hensynet til simpel drift blev der i Den Kongelige Grønlandske Handel (KGH) udviklet et ensprissystem ud fra et grundprincip om lave og ensartede priser over hele landet. Princippet om ensartede priser gælder stadig på en række områder, og ensprissystemet omfatter i dag områder som transport, fragt, elektricitet, opvarmning, vand og telekommunikation. Ensprissystemet har spillet en vigtig rolle i bygdepolitikken, hvor der er blevet lagt vægt på en spredt bosætning med fastholdelse af små byer og bygder, da prisniveauet i yderdistrikterne er holdt nede på bekostning af de større byer.

En vigtig konsekvens af ensprissystemet er imidlertid, at der er udbredt krydsprissubsidiering, hvorved der bliver forskel mellem de "rigtige" omkostninger og den pris, der faktisk betales. Eksempelvis er produktionsomkostningerne for én kWh under 1 krone i Nuuk, men langt over 5 kroner i de byer, hvor det er dyrest at producere el. Som følge af ensprissystemet er elprisen i hele Grønland imidlertid godt 2 kroner per kWh. Krydsprissubsidierne forvrider næsten alle økonomiske beslutninger og resulterer i et velfærdstab for samfundet

som helhed og udviser grundlaget for samt virkninger af politiske beslutninger.

En reform af ensprissystemet kan tage udgangspunkt i en opdeling af landet i en frizone og en normalzone. I frizonen bestående af de største byer afskaffes al prisregulering, mens det eksisterende system bibeholdes i normalzonen. Hvis en kommune ønsker at overgå til frizonen, skal den have mulighed for det. Normalzonen må dermed på langt sigt forventes kun at bestå af de fjernest liggende egne. Priserne på en lang række varer og tjenesteydelser, herunder input til erhvervene, vil dermed kunne blive lavere i frizonen, og prissystemet vil fungere væsentligt bedre.

Med lavere priser i frizonen og uændrede priser i normalzonen vil der opstå et finansieringsbehov. Skattefinansiering er én mulighed, lavere offentlige udgifter en lidt bedre, men den bedste løsning vil være højere huslejer i frizonen, da boligmarkedet er et andet område med betydelig offentlig dominans, som trænger til at blive dereguleret (jf. nedenfor). Dermed vil man slå to fluer med et smæk og opnå en dobbelt strukturel gevinst.

En væsentlig pointe ved at skabe en frizone og en normalzone er, at det ikke går ud over de fjerntliggende egne, da disse ikke bliver stillet dårligere sammenlignet med situationen i dag. At frizonen vil opleve større økonomisk aktivitet og højere beskæftigelse sker således ikke på bekostning af normalzonen, men fordi rammebetingelserne i frizonen bliver bedre. Samtidig vil bedre økonomi i frizonen skabe grundlag for fremtidig finansiering af aktiviteter i normalzonen.

Nødvendigt med en mindre offentlig sektor

Det årlige bloktilskud fra den danske stat er hovedforklaringen på, at hjem-

mestyrets økonomi kan hænge nogenlunde sammen med det nuværende udgifts- og skattniveau. En (mere) uafhængig økonomi baseret på egne ressourcer, forudsætter at (en større del af) den offentlige sektor finansieres ved grønlandsk produktion. Dette bør opnås gennem styrkelse af den private sektor, samtidig med at den offentlige sektor indskrænkes. En mindre offentlig sektor er desuden ønskelig af flere grunde:

Bloktilskuddet kunne på et tidspunkt blive reduceret eller forsvinde helt.

Grønlands økonomi er meget sårbar. Falder indtjeningen fra fiskeriet, er der ikke råd til en offentlig sektor med den nuværende størrelse.

Den demografiske udvikling vil lægge pres på de offentlige finanser fremover.

Der er stor risiko for, at offentlige aktiviteter fortrænger private. Den private sektor er i forvejen præget af smådriftsulemper som følge af det lave befolkningstal og den meget spredte bosætning.

Med en større privat sektor og et bedre fungerende prissystem vil ressourcerne i samfundet blive anvendt mere effektivt.

Tendensen gennem de seneste år med stigende offentlige driftsudgifter er særligt bekymrende, og denne udvikling vil næppe stoppe af sig selv. Tværtimod er der tegn på, at driftsudgifterne vil fortsætte opad – og man kan frygte, at eksempelvis sundhedssektoren er godt på vej til at udvikle sig til en gøgeunge på finansloven. Større vægt på overordnede politiske prioriteringer og mere langsigtede overvejelser vil være et skridt på vejen mod bedre udnyttelse af de offentlige ressourcer. Opstramninger af finanslovsprocedurerne, herunder færre tillægsbevillinger, vil understøtte en sådan udvikling.

Privatisering af hjemmestyrets mange virksomheder

Gennem de mange offentligt ejede selskaber er den offentlige sektor dybt involveret i erhvervslivet. Privatisering er en anden måde at reducere den offentlige sektors og styrke den private sektors rolle. En sådan strategi vil for det første betyde, at der vil komme flere forretningsfolk og færre politikere og embedsmænd i bestyrelserne. Dermed vil der ske en professionalisering, ligesom nye (gerne udenlandske) investorer vil kunne bidrage med kapital, ledelsekspertise, salgs- og distributionskanaler mv. For det andet vil det politiske pres på virksomhederne blive reduceret, ligesom muligheden for finansiering fra hjemmestyret mindskes. Privatisering vil tvinge virksomhederne til i højere grad at blive drevet ud fra effektivitetskriterier, og en mere lige konkurrence vil blive fremmet. Provenuet fra privatiseringerne vil forbedre de offentlige finanser samtidig med, at hjemmestyrets økonomi vil blive mindre udsat, da virksomhedernes gæld i større grad vil blive overladt til virksomhederne selv.

Skærpet konkurrence i hele økonomien
Mindre offentlig sektor, privatisering og reform af ensprissystemet peger alle i retning af større markedsorientering og øget konkurrence. Da den grønlandske økonomi er meget lille og samtidig stærkt reguleret, bør ovennævnte reformer suppleres med egentlige konkurrenceskærpende tiltag og yderligere åbning over for udlandet. Dermed vil verdensmarkedspriserne i højere grad komme til at bestemme priserne i Grønland. Konkret bør dette ske i form af:

- Afskaffelse af fortrinsstilling til personer født i eller med særlige relationer til Grønland, når en ny stilling skal besættes.

- Ophævelse af det generelle krav om næringsbrev. Enhver, der ønsker at etablere en ny virksomhed, bør have mulighed for det og ikke forhindres af bureaukratiske ordninger.
- At lade offentlige licitationer være åbne for udlændinge. Dermed vil der blive hårdere konkurrence, og projekterne vil blive billigere.
- At fremme en positiv holdning til direkte investeringer fra udlandet, ligesom det er sket inden for olie- og mineralefterforskning, hvor der er gode erfaringer med tilstedeværelsen af udenlandske selskaber.
- Afskaffelse af ensfragtafgiften⁴ (som en del af en ensprisreform), da denne reelt fungerer som en importtold og dermed er med til at beskytte indenlandsk produktion.
- At undgå offentlig støtte til "Køb grønlandsk" kampagner, da sådanne ikke fremmer en mere åben økonomi, tværtimod.

Med en større konkurrence vil der samtidig blive brug for et velfungerende konkurrenceråd, der er uafhængigt af såvel politiske som erhvervsmæssige interesser, med henblik på at sikre så lige konkurrence som muligt og imødegå tendenser til monopoldannelser.

Lavere subsidier

Det offentlige engagement i grønlandsk økonomi giver sig også udslag i et meget højt niveau for subsidier. Den direkte støtte til erhvervslivet udgør næsten 8 pct. af BNP (hvilket er væsentlig højere end i OECD-landene), hvortil kommer krydssubsidier og stribevis af indirekte subsidier. Ud over at tynde hjemmestyrets finanser er de mange subsidier også med til at forvride pris- og omkostningsstrukturen og fører til ineffektiv brug af ressourcerne. Hertil kommer, at

subsidiene ydes til eksisterende virksomheder, hvorved der skabes ulige konkurrence, og etablering af nye virksomheder bliver vanskelig.

Den massive støtte til erhvervslivet er primært begrundet i beskæftigelseshensyn. Og indtil der er skabt en mere selv-bærende privat sektor, er det formentligt nødvendigt at støtte jobskabelse. Direkte tilskud til ufaglært arbejdskraft (jf. nedenfor) vil imidlertid være en billigere, gennemskuelig, mere målrettet og mindre forvridende måde at yde støtte, end ved at subsidiere (ellers uprofitable) virksomheder i håbet om, at eksisterende arbejdspladser kan bevares.

Iværksætterkulturen bør fremmes

Den grønlandske erhvervsstruktur er præget af mange relativt store (offentligt ejede) virksomheder, mens der ikke er ret mange små og mellemstore virksomheder. Dette hænger utvivlsomt sammen med den stærkt regulerede økonomi, og at der er udviklet en offentlig forsørgerkultur. Udvikling af en iværksætterkultur vil skabe grundlag for nye aktiviteter og bidrage til en mere diversificeret økonomi i Grønland.

Iværksætterkultur er imidlertid ikke noget, man fra politisk side blot kan vedtage. Det kræver, at hele samfundet er indrettet til og indstillet på, at det er attraktivt at være selvstændig erhvervsdrivende. Ud over de økonomiske reformer (mindre offentlig sektor, privatisering, ensprisreform, færre subsidier, skærpet konkurrence, reform af boligmarkedet og lavere effektive marginalskatter) som vil bidrage til at fremme iværksætterkulturen, har uddannelses-systemet også en vigtig rolle at spille. Større fokus på erhvervsøkonomi vil fremme befolkningens bevidsthed om økonomiske sammenhænge. En sådan indsats bør suppleres med uddeling af

priser som "årets iværksætter", hvorved rollemodeller bliver mere synlige.

Det er på forhånd ikke muligt at udpege, hvilke steder eller sektorer, der vil være i stand til at skabe nye virksomheder og arbejdspladser, hvis økonomien bliver gjort mere markedsorienteret. Pointen er da også, at det må forventes at være aktiviteter inden for en række forskellige områder, herunder både udvikling af nye typer fiskeri, inden for turisme og især inden for landbaserede erhverv. Hertil kommer, at hvis det skulle lykkedes at udvinde olie og hårde mineraler i større stil, er det helt afgørende at have en iværksætterkultur for at drage fuld fordel af den øgede efterspørgsel efter varer og tjenesteydelser og dermed den indirekte beskæftigelseeffekt (eksempelvis inden for hotel, restauration og transport).

Det offentlige overførselssystem trænger til et eftersyn

Fattigdomsfælder (dvs. at lavindkomst-familiers disponible indkomst ikke stiger, hvis deres lønindkomst stiger) og arbejdsløshedsfælder (dvs. manglende incitament til at arbejde på grund af høje sociale ydelser) eksisterer i mange OECD-lande. Et lavt understøttelsesniveau og kort dagpengeperiode bevirker, at arbejdsløshedsfælder ikke er et problem i Grønland. At børnetilskud og boligstøtte er indkomstaafhængige, gør derimod fattigdomsfælder til et alvorligt problem. Den disponible indkomst (indkomst efter skat, husleje og børnetilskud) for en familie med to børn vil eksempelvis falde med 4260 kroner, hvis familiens bruttoindkomst stiger fra 110.000 til 140.000 kroner. At det er et alvorligt problem understreges af, at en arbejder på minimumslønnen tjener ca. 110.000 kroner om året. En reform af overførselsområdet, der fjerner sådanne

fattigdomsfælder, er påtrængende både for at øge incitamenterne til at påtage sig arbejde og af sociale årsager.

For at bevare beskæftigelse anvendes der mange ressourcer i Grønland til subsidier og aktiv arbejdsmarkedspolitik. Alligevel er ledigheden høj blandt ufaglærte, hvorfor en målretning og effektivisering af indsatsen bør overvejes. Dette kunne mere konkret tage form af beskæftigelses- eller løntilskud til de lavest lønnede, hvorved forskellen mellem produktivitet og virksomhedernes lønomkostninger vil kunne indsnævres. Da flere og flere personer gradvist vil bevæge sig op ad indkomststigen i takt med højere uddannelsesniveau og større jobberfaring, vil behovet for løntilskud gradvist blive reduceret.

Boligmarkedet bør reformeres

Den offentlige sektor spiller også en betydelig rolle på boligmarkedet. Subsidieringen af boligmarkedet omfatter både tilskud til anlægsomkostningerne og huslejerne. Selvom det generelle princip er, at huslejerne skal dække de faktiske omkostninger, har der været begrænsninger på huslejestigningerne de senere år. De samlede tilskud til forskellige boligtyper anslås at være mellem 53 og 96 pct. af opførelsesomkostningerne afhængig af boligens art.

At der er mangel på boliger og lange ventelister kan på baggrund af denne massive subsidiering ikke overraske. Den demografiske udvikling lægger yderligere pres på boligmarkedet, og den nuværende boligmasse skønnes at skulle øges med en fjerdedel, hvis den samlede boligefterspørgsel (med det nuværende tilskudsniveau) skal imødekommes i 2008. Ud over at lægge yderligere pres på de offentlige finanser vil en så kraftig forøgelse af antallet af boliger føre til betydeligt pres på bygge- og

anlægssektoren, som i forvejen opererer tæt på kapacitetsgrænsen. Der er også et betydeligt behov for at renovere boligmassen. Selvom det er oplagt at uddanne og anvende grønlandsk arbejdskraft i størst muligt omfang i forbindelse med de forestående bygge- og renoveringsopgaver, er det nødvendigt også at få udlændinge til at deltage i arbejdet for at undgå overophedning af byggesektoren (jf. ovenfor om øget konkurrence) og dermed risiko for højere inflation i hele samfundet. Behovet for konkurrence udefra understreges af, at byggeomkostningerne er 1½-2 gange højere i Grønland end i Danmark.

Ud over at bygge flere boliger bør overefterspørgslen også reduceres gennem højere huslejer. En sådan tilnærmning af huslejen til de faktiske omkostninger vil være i tråd med en generel markedsorientering af økonomien (jf. ovenfor om reform af ensprissystemet). Dette kunne kombineres med en ordning om at overføre nogle af de offentligt ejede huse til private, hvorved det personlige engagement vil blive styrket, for eksempel vedrørende vedligeholdelse af boligerne. Desuden vil det understøtte bestræbelser på at fremme iværksætterkulturen, da det vil øge den private opsparing og dermed give flere personer mulighed for at stille sikkerhed ved optagelse af lån. I takt med at huslejerne kommer tættere på de faktiske omkostninger, vil billigere boligbyggeri endvidere blive mere interessant.

En strategi for fremtiden

Hovedkonklusionen i OECD-rapporten er, at Grønland har brug for en vidtfavnende reformstrategi - en strategi for fremtiden - hvis målet om en mere uafhængig økonomi skal realiseres. Og som det skulle fremgå af ovenstående, er der

nok at tage fat på. Set i dette lys er det positivt med det store uudnyttede potentiale for private initiativer og større markedsorientering i alle dele af økonomien. En anden vigtig pointe er, at mange af reformerne hænger sammen, hvorfor der bør sættes ind over en bred front.

Hvis der er den nødvendige politiske vilje til forandringer, kan Grønlands økonomi blive mere uafhængig. Men det kan ikke forudses, hvilke sektorer, der vil opleve øget vækst som følge af ændringer i økonomien. Det vil blandt andet afhænge af, hvilke ideer og muligheder de private erhvervsdrivende vil afprøve. Det kan dreje sig om udvikling af nye arter inden for fiskeriet og fiskeindustrien, udnyttelse af råstoffer, udvikling af forskellige turisme-aktiviteter og skabelse af små og mellemstore virksomheder inden for de landbaserede erhverv. Men præcis hvilke aktiviteter, der kan blive økonomisk bæredygtige, kan kun de enkelte aktører og fremtiden vise.

Yderligere modernisering og udvikling af Grønland vil ændre den nuværende situation i landet og påvirke den traditionelle levevis. Det er således blevet fremført, at en større markedsorientering truer den grønlandske identitet. Det er i den forbindelse vigtigt at gøre sig klart, at beslutningen om, at Grønland skal være et moderne samfund, for længst er truffet (selvom den måske er truffet gradvist), og at udviklingen ikke er til at stoppe. Der er for eksempel telekommunikationsforbindelser langs hele kysten og TV, og internet mv. er tilgængeligt for dem, der ønsker det. At Grønland bliver mere integreret i verdensøkonomien betyder ikke, at den grønlandske identitet forsvinder, men at den gradvist skal tilpasse sig en ny tid og dermed bliver anderledes end tidligere.

Det er ikke muligt at komme med præcise bud på, hvor lang tid det vil og

bør tage at gennemføre et så omfattende reformprogram som skitseret ovenfor. Men tages udgangspunkt i vigtigheden af en styrkelse af grunduddannelserne, har man en indikation af en mulig tids-horisont. Dette skal imidlertid ikke forlede nogen til at tro, at alle de andre reformer kan afvente resultaterne af en bedre folkeskole. Tværtimod bør man fra politisk side snarest muligt begynde at reformere økonomien. Jo længere tid man venter, desto mere skal der til.

Noter

1. Artiklen udtrykker de synspunkter og vurderinger, som OECD har fremlagt i rapporten "Greenland's Economy: Building a Strategy for the Future", der blev udarbejdet efter ønske fra Grønlands hjemmestyre. Den er skrevet i oktober 1999 og inddrager ikke nye oplysninger fremkommet siden offentliggørelsen af rapporten. Forfatteren er selv ansvarlig for den prioritering af indholdet i OECD-rapporten, der kommer til udtryk i artiklen. Den officielle udgave af rapporten findes på OECD's hjemmeside (www.oecd.org). En dansk oversættelse findes på hjemmestyrets hjemmeside (www.gh.gl).
2. Havde den politiske forudsætning i stedet været, at bloktilskuddet bevares for tid og evighed, havde det eksempelvis været relevant at analysere muligheden for borgerløn i Grønland.
3. På uddannelsesområdet er det særligt relevant at sammenligne med situationen i Danmark, da lønniveauet ligger tæt på det danske.
4. En afgift på 18,13 pct. af alle fragtfakturaer.
5. Der kan konstrueres tilsvarende eksempler under andre forudsætninger om antal familiemedlemmer osv.

Litteratur

OECD (1999). *Greenland's Economy: Building a Strategy for the Future*. Paris: OECD Document.

nok at tage fat på. Set i dette lys er det positivt med det store uudnyttede potentiale for private initiativer og større markedsorientering i alle dele af økonomien. En anden vigtig pointe er, at mange af reformerne hænger sammen, hvorfor der bør sættes ind over en bred front.

Hvis der er den nødvendige politiske vilje til forandringer, kan Grønlands økonomi blive mere uafhængig. Men det kan ikke forudses, hvilke sektorer, der vil opleve øget vækst som følge af ændringer i økonomien. Det vil blandt andet afhænge af, hvilke ideer og muligheder de private erhvervsdrivende vil afprøve. Det kan dreje sig om udvikling af nye arter inden for fiskeriet og fiskeindustrien, udnyttelse af råstoffer, udvikling af forskellige turisme-aktiviteter og skabelse af små og mellemstore virksomheder inden for de landbaserede erhverv. Men præcis hvilke aktiviteter, der kan blive økonomisk bæredygtige, kan kun de enkelte aktører og fremtiden vise.

Yderligere modernisering og udvikling af Grønland vil ændre den nuværende situation i landet og påvirke den traditionelle levevis. Det er således blevet fremført, at en større markedsorientering truer den grønlandske identitet. Det er i den forbindelse vigtigt at gøre sig klart, at beslutningen om, at Grønland skal være et moderne samfund, for længst er truffet (selvom den måske er truffet gradvist), og at udviklingen ikke er til at stoppe. Der er for eksempel telekommunikationsforbindelser langs hele kysten og TV, og internet mv. er tilgængeligt for dem, der ønsker det. At Grønland bliver mere integreret i verdensøkonomien betyder ikke, at den grønlandske identitet forsvinder, men at den gradvist skal tilpasse sig en ny tid og dermed bliver anderledes end tidligere.

Det er ikke muligt at komme med præcise bud på, hvor lang tid det vil og

bør tage at gennemføre et så omfattende reformprogram som skitseret ovenfor. Men tages udgangspunkt i vigtigheden af en styrkelse af grunduddannelserne, har man en indikation af en mulig tids-horisont. Dette skal imidlertid ikke forlede nogen til at tro, at alle de andre reformer kan afvente resultaterne af en bedre folkeskole. Tværtimod bør man fra politisk side snarest muligt begynde at reformere økonomien. Jo længere tid man venter, desto mere skal der til.

Noter

1. Artiklen udtrykker de synspunkter og vurderinger, som OECD har fremlagt i rapporten "Greenland's Economy: Building a Strategy for the Future", der blev udarbejdet efter ønske fra Grønlands hjemmestyre. Den er skrevet i oktober 1999 og inddrager ikke nye oplysninger fremkommet siden offentliggørelsen af rapporten. Forfatteren er selv ansvarlig for den prioritering af indholdet i OECD-rapporten, der kommer til udtryk i artiklen. Den officielle udgave af rapporten findes på OECD's hjemmeside (www.oecd.org). En dansk oversættelse findes på hjemmestyrets hjemmeside (www.gh.gl).
2. Havde den politiske forudsætning i stedet været, at bloktilskuddet bevares for tid og evighed, havde det eksempelvis været relevant at analysere muligheden for borgerløn i Grønland.
3. På uddannelsesområdet er det særligt relevant at sammenligne med situationen i Danmark, da lønniveauet ligger tæt på det danske.
4. En afgift på 18,13 pct. af alle fragtfakturaer.
5. Der kan konstrueres tilsvarende eksempler under andre forudsætninger om antal familiemedlemmer osv.

Litteratur

OECD (1999). *Greenland's Economy: Building a Strategy for the Future*. Paris: OECD Document.